

Osmanlı Zaferlerinin İtici Unsuru Olarak Askeri İstihbaratın Önemi: Ridaniye Meydan Muharebesi Örneği Üzerinden Bir İnceleme

B. Erhan Çavdaroglu* - Mert Can Erdoğan**

Giriş

Tarih boyunca, farklı devletlerin siyasi ve askeri başarılarının arkasında yatan temel unsurlardan birisi de istihbarat faaliyetleri olmuştur. Bu durumun, Osmanlı Devleti için geçerli olmaması elbette düşünülemezdi. Zira kuruluşundan itibaren Osmanlı Devleti için istihbarat hem ülke içindeki hakimiyetinin tesisinde hem de rakip unsurlarla mücadelede önemli bir vasıta haline gelmiştir. Bu bağlamda Osman Bey'in İnegöl'ü¹, Orhan Bey'in İznik'i² ve I. Murad'ın Edirne'yi fethederken³ kullandığı casuslar, Osmanlı Devleti'nin askeri istihbarat çalışmalarına örnek olarak gösterilebilir.

II. Mehmed'in İstanbul'u fethiyle birlikte Osmanlı istihbaratının yapısı önemli bir değişime uğramıştır.⁴ Bu bağlamda daha önce sadece askerî meselelerle meşgul olan Osmanlı istihbaratı artık harp dışındaki gelişmeleri de öğrenmeyi kendisine amaç edinmiştir. Örneğin, Fatih devrinde Venedik'deki siyasi gelişmeleri takip

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Kırıkkale/TÜRKİYE, erhancavdaroglu@gmail.com ORCID: 0000-0001-7129-1114

** Araştırma Görevlisi, Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kırıkkale/TÜRKİYE, historianurk@gmail.com ORCID: 0000-0002-6667-5401

1 Haldun Eroğlu, "Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nin İstihbarat Stratejileri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXII/34, 2003, s. 22; *Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, nşr. Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. 13.

2 Eroğlu, agm., s. 22; İbn Kemal, *Tevarih-i Al-i Osman*, nşr. Şerafettin Turan, II. Defter, ATIK Yayınları, Ankara 1991, s. 144.

3 Eroğlu, agm., s. 22; *Anonim Osmanlı Kroniği*, s. 27, Hadidi, *Tevarih-i Al-i Osman, (1299-1523)*, nşr. Necdet Öztürk, Marmara Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1991, s. 86.

4 Ahmet Yüksel, *II. Mahmud Devrinde Osmanlı İmparatorluğu'nda İstihbarat Faaliyetleri*, (Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sivas 2012, s. 44.

etmesi amacıyla iki casusa senelik dörder bin duka altın⁵ ödenmekteydi.⁶ II. Bayezid döneminde ise, Osmanlı istihbarat çalışmalarının yoğunluğu yeni bir safhaya ulaşmıştı. Bu dönemde bir taraftan tahtta hak iddia eden Cem Sultan'ın takibi⁷, diğer taraftan Anadolu'da artan Safevi faaliyetlerinin izlenmesi ve nihayet, Sultan Bayezid'in oğulları arasındaki rekabetin denetlenmesi amacıyla yoğun bir istihbarat ağı oluşturulmuştu.

İşte, böyle bir ortamda yetişen I. Selim, henüz şehzadelik yıllarından itibaren istihbaratın önemini görmüş ve kendi saltanat mücadelesinde de istihbaratı bilfiil kullanmıştır. Cülusundan sonra da Sultan I. Selim hem rakip şehzadelerin takibinde hem de Safevi ve Memlük devletleri ile olan mücadelesinde istihbarat kanallarını kullanmaya devam etmiştir. Sultan Selim'in istihbarat faaliyetleri onun ülke içindeki hakimiyetinin tesisinde ve yaptığı seferlerin başarısında önemli bir rol oynamıştır. Fakat Yavuz Sultan Selim'in hedeflerine ulaşmasında istihbaratın oynadığı bu rol ancak merkezi otorite ve ateşli silahların kullanımıyla birlikte incelendiğinde layıkıyla anlaşılacaktır. Bu durumun açık bir örneği Sultanın Memlükler üzerine yaptığı iki önemli seferden birisi olan Ridaniye Meydan Muharebesi'dir. Zira bu muharebede tıpkı Osmanlı Ordusu gibi Memlük ordusu da ateşli silahlara sahip olmasına rağmen, Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu etkin bir merkezi otorite ve askeri istihbarattan yoksun olduğu için Osmanlılar karşısında mağlup olmuştur. Bu bağlamda ilgili çalışmada, başta kronikler olmak üzere dönemin çeşitli kaynakları üzerinden Osmanlı askeri başarısının izahında, ateşli silahların kullanımı, güçlü bir merkezi otoritenin varlığı ve askeri istihbarat çalışmalarının nasıl üçlü bir *sac ayağı* oluşturarak Osmanlı zaferlerinin itici unsuru olduğu Ridaniye Meydan Muharebesi üzerinden ortaya konulacaktır.

Bu amaçla, birinci bölümde, sac ayağının tamamlayıcı unsuru olan istihbaratın Sultanın şehzadeliklerinden itibaren nasıl bir gelişim seyrederek, siyasi istihbarattan askeri istihbarata evrildiği ortaya konulacaktır. İkinci bölümde ise söz konusu sac ayağının ilk iki unsurunu oluşturan ateşli silahlar ve merkezi otoritenin Osmanlı zaferlerindeki önemi Mercidabık Meydan Muharebesi üzerinden ele alınacaktır. Ve nihayet üçüncü bölümde, askeri istihbaratın merkezi otorite ve ateşli silahların tamamlayıcı unsuru olarak oynadığı rol, Ridaniye Meydan Muharebesi üzerinden tartışılacaktır.

5 Yüksel, *agt.*, s. 44.

6 Bilent Arı, "Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period", *Ottoman Diplomacy Conventional or Unconventional?*, ed. A. Nuri Yurdusever, Basingstoke, Palgrave 2004, p. 45.

7 Yüksel, *agt.*, s. 46.

II. Bayezid'dan I. Selim'e Osmanlı İstihbaratının Dönüşümü: Siyasal İstihbarattan Askerî İstihbarata Geçiş

Osmanlı İmparatorluğu'nun oluşumunda kilit rol oynayan, II. Mehmed'den sonra tahta çıkan Sultan II. Bayezid devrinde Osmanlı istihbarat çalışmalarının yeni bir safhaya eriştiğini söylemek mümkündür. Ancak bu dönemdeki istihbarat çalışmaları iktidar mücadeleleri ekseninde⁸ şekillenmiştir. Zira, Sultan II. Mehmed'in vefatının ardından Şehzade Cem ve Şehzade Bayezid arasında başlayan taht kavgasının galibi, Şehzade Bayezid olmuştur. II. Bayezid'in cülusundan sonra tahta geçmek için isyan hazırlığına girişen Şehzade Cem'in takibi, istihbarat çalışmalarının bu yöne evrilmesine sebep olmuştur. II. Bayezid önce şehzadeyi bulmak, akabinde ya İstanbul'a getirmek ya da idam ettirmek için her türlü casusluk faaliyetine⁹ başvurmuştur. Öyle ki, Şehzadenin Avrupa'ya kaçmasının akabinde, onun attığı her adımdan haberdar olmak için casuslar¹⁰ görevlendirilmiştir. Söz konusu casuslardan birinin yazdığı mektupta, Şehzade Cem'in Fransa'dan Roma'ya gittiğini ve yine Roma'ya bir günlük mesafedeki Çutya ve Gavatlı mevkiinde Şehzade'yi Papanın oğlunun ve Roma halkının karşıladığını, hatta ona on iki bin filori¹¹ tahsis ettiğini Sultan II. Bayezid'e bildiriliyordu. Sultan II. Bayezid dönemindeki istihbarat faaliyetleri incelendiğinde üzerinde durulması gereken bir başka noktada onun, kendi şehzadelerinin takibi için yaptığı istihbarat çalışmalarıdır. Nitekim, II. Bayezid, bilhassa oğlu Şehzade Selim'in her adımını takip ettirmek amacıyla casuslar¹² kullanmıştır. Semendire Beyi Yahya Paşa'nın, Divan-ı Hümayun'a gönderdiği bir arzda¹³ Şehzade Selim'in faaliyetleri hakkında bilgi almak üzere Yusuf adlı bir casusun Kili civarına gönderildiği ve gelen malumat üzerine Şehzadenin yüz kadar gemi ile Akkırman'a geldiği, akabinde Kırım Hanı Giray Han'ın gönderdiği bin kadar Kazak askeri¹⁴ ile birleştiği ifade edilmektedir.

8 Yüksel, *agt.*, s. 46.

9 İbrahim Hakkı Konyalı, 11.02.1940 tarihli *En Son Dakika Gazetesi*'nde yazdığı "Eski Türklerde Casus Teşkilatı" isimli makalesini genişleterek "Osmanlılarda Casusluk Teşkilatı" ismiyle farklı tarihlerde ve gazetelerde yayınlamıştır. İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi'nde mevcut olan yazıların hangi gazete ve tarihlerde yayımlandığı belli olmadığı için, sonraki atıflar "Konyalı, *Casusluk Teşkilatı*" şeklinde verilecektir.

10 Eroğlu, *agm.*, s. 26, 27.

11 *TS. MA.* 745/38.

12 Eroğlu, *agm.*, s. 27.

13 *TS. MA. E.*756/31.

14 Eroğlu, *agm.*, s. 27.

Yine Divan'a gelen *Mahmut* adlı bir casusun verdiği bilgide Şehzade Selim'in İğne Ada'dan Kırım'a kaçmak üzere gemiye bindiği bildirilmektedir.¹⁵

Sultan II. Bayezid'in şehzadeleri üzerindeki bu yoğun istihbarat çalışmalarının yanında Şehzade Selim'in de istihbarat çalışmalarını zikretmek gereklidir. Öyle ki Şehzade Selim padişah olmayı kafasına koyduktan sonra güvendiği adamlarını İstanbul'a ve diğer kardeşlerinin yanına göndermiştir.¹⁶ Bu casuslar, sadece İstanbul ve diğer bölgelerde ki siyasi durumu şehzadeye haber vermekle kalmamışlar, aynı zamanda Şehzade Selim lehine propaganda faaliyetlerine de girişmişlerdir.¹⁷ *M. K.* rumuzuyla, Şehzade Selim'e yollanan bir istihbarat raporunda¹⁸; Şehzade Korkud'un üç gemi ile İstanbul'a doğru yola çıktığı bu gemilerin birisinde Şehzade ve lalasının, birinde atlarının ve diğerindeyse üç deve yükü nakit altın sandığının bulunduğu, İstanbul'a geliş sebebinin ise Şehzade Ahmed'in tehdidi dolayısıyla olduğu bildirilmiştir.¹⁹

Taht için Şehzade Selim'in en önemli rakibi ağabeyi Şehzade Ahmed'di. Öyle ki, Şehzade Selim tahta çıktıktan hemen sonra Şehzade Ahmed'in kuvvetleri ve geçtiği yerleri öğrenmek için casuslarını görevlendirmiş ve onlar Şehzade Ahmed'in neler yaptığını günü güne Sultana bildirmişlerdir.²⁰ Bu bilgilendirme neticesinde Anadolu'ya geçen Yavuz Sultan Selim, Ankara civarında bulunan Şehzade Ahmed üzerine yürümüştür. Şehre geldiğinde, önceden Amasya'ya gittiği öğrenilen Şehzade Ahmed'in takibi için *Mirahur Bynklı Mehmed Ağa*, *Malkoçoğlu Tür Ali Bey*²¹, *Sinop Beyi Karaca Paşa* ve *Çavuş Hoca*²² görevlendirilmiştir. Amasya'da kendisinin destek görmediğini anlayan Şehzade Ahmed'in Samsun'a²³ oradan

15 *TS. MA. E. 645/53-54.*

16 Çağatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, VI/9, Mart 1954, s. 75.

17 Uluçay, agm., VI/9, s. 75.

18 *TS. MA. E.701/28.*

19 Feridun M. Emecen, *Yavuz*, Kapı Yayınevi, İstanbul 2016, s. 66.

20 Çağatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, VII/11-12, Mart 1954, s. 196,197; " *Haliya Seyyid Gazi'ye varup askerini kendi gözü ile görüp gah önlerine ve gah kenardan yürüyüp Eskişehir'e kondurup andan götürüp İnönü'nde Hızır nam mahalle kondurup bi-nefsihi geldiği ve niyetinin savaşmak olduğu...*" *Mustafa*; *TS. MA. 749/57.*

21 Eroğlu, agm., s. 28.

22 *TS. MA. E.757/6.*

23 *Samsun Naibi'nin İlamından*; " *Amma Sultan Ahmed tarafından Kul gelüb limanda olan gemilerin yelkenlerin alub hisar kalesinde komuş idi. Amma iltimas ne maslahat için idi; malum olmadı. Mirza Çavuş bendenüz gelüb kaleye girüp dizdar gybet edüb kaleden yelkenleri alub sahiblerine verüb limandan her birin bir tarafa giderdiler.*

Tokat üzerinden Arabistan'a kaçacağı yine casuslar vasıtasıyla öğrenilmiştir.²⁴

Kardeşlerini bertaraf ettikten sonra, devletin istihbarat ağının niteliğini değiştirerek siyasi istihbarattan askerî istihbarata geçiş yapan, Sultan I. Selim, henüz şehzadeliği döneminden itibaren üzerinde durduğu Safeviler üzerine yoğunlaşmıştır. Öyle ki tahta çıktıktan sonraki ilk işi, Safevi ordusu ve Anadolu'daki Kızılbaş hareketi hakkında bilgi edinmek için, casuslarını²⁵ Anadolu'ya göndermek olmuştur. Sultan'ın *Kılıç*²⁶ rumuzlu bir casusundan aldığı bilgiler, Anadolu'da Şah İsmail'in ciddi bir ayaklanma hazırlığı içinde olduğunu doğrular niteliktedir. Bu bilgiler üzerine, İran seferine karar veren Sultan Selim, henüz sefer yolundayken, *Dukakinoğlu Ahmed Paşa*²⁷ İran ordusu hakkında istihbarat toplaması için görevlendirilmiş, Erzincan'a gelindiğinde de *Şehsüvaroğlu Ali Bey*²⁸ aynı vazife ile ileri hatlara gönderilmiştir. Eleşkirt'te *Kör Şadi*²⁹ adında bir esirden alınan bilgi üzerine Şah İsmail'in Çaldıran'da ordusu ile hazır bulunduğunu öğrenen padişah ordusunu bu tarafa sevk etmiştir. Sultan Selim'in casuslarından *Şeyh Ahmed*, Şah İsmail'in otağına kadar girmeyi başarmış ve Şah'a Osmanlı ordusu hakkında yanıltıcı bilgiler vermiştir.

Görüldüğü üzere, II. Bayezid devrinde genel olarak rakip şehzadelerin faaliyetlerine odaklanmış olan Osmanlı istihbaratı, Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkışıyla birlikte bir dönüşüm geçirerek, siyasi istihbarattan askerî istihbarata evrilmiş ve Osmanlı seferlerinde etkin bir şekilde kullanılmıştır. Bu faaliyetler, meyvelerini Sultan I. Selim dönemine damgasını vuran üç büyük meydan muharebesinde vermeye başlamıştır. Bu bağlamda, Yavuz Sultan Selim'in yeniden ortaya çıkardığı askerî istihbarat ağının Osmanlı askerî başarısının arkasındaki diğer iki unsur olan merkezi otorite ve ateşli silahlarla olan ilişkisi Çaldıran ve Mercidabık Meydan Muharebelerinde kendini göstermiştir.

Limanı tahliye ettiler. Mezbur Sultan Amasya'da olan etban ve esbabın mecmu alub gitti derler. Amma teveccühü, efvah-ı nüsdâ Arabistan derler. Bi-hamdillâh bu canibe teveccühü istihdadıyla kazılbaş dahi ref'oldu."; TS. MA. E.540/3.

24 Çağatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, VII/10, Mart, 1955, s. 134.

25 Emrah Safa Gürkan, *Sultanın Casusları 16. Yüzyılda İstihbarat, Sabotaj ve Rüşvet Ağları*, Kronik Yayınevi, İstanbul 2017, s. 149.

26 Emecen, *Yavuz*, s. 111.

27 Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, TTK, Ankara 2016, s. 50.

28 Tansel, *age.*, s. 58.

29 Emecen, *Yavuz*, s. 117.

Sac Ayağının İlk İki Unsuru Merkezî Otorite ve Ateşli Silahların Osmanlı Askerî Başarısındaki Rolü: Mercidabık Meydan Muharebesi

Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran ve Mercidabık Meydan Muharebelerinde kazandığı zaferler Osmanlı askerî gücünün eriştiği son seviyeyi ortaya koymuştur. Bu muharebelerde Osmanlı ordusu, sultanın mutlak otoritesi ve ateşli silahları sayesinde, dönemin en güçlü süvari birliklerine sahip iki devletini mağlup etmiştir. Bu noktada Osmanlı askerî başarısının iki sac ayağını oluşturan, hükümdarın ordu üzerindeki hakimiyeti ile ateşli silahların etkin kullanımı birbirini tamamlamışlardır. Zira Memlûk ordusunun ateşli silahların kullanımına dair gösterdiği direnç bu konuda merkezi otoritenin ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Ateşli silahların, Osmanlı ordusunda tam olarak kullanılmasının³⁰ tarihi XV. yüzyıla³¹ tekabül etmektedir. Bu noktada Memlûk Devleti'nde ateşli silahların ilk kullanılmaya başlandığı dönem, 1389-1390 arasındır. Örneklendirecek olursak, Memlûkler de ilk tüfengli birlik, Sultan Kayıtbay tarafından kurulmuşsa da bu birlik, din adamlarının olumsuz fetvaları ve askerın isteksizliği neticesinde dağılmıştır. Memlûk sultanlarının ise bu süreçte ateşli silahların önemini takdir etmeleri meselenin bir başka boyutudur. Nitekim, Melikünnasır Muhammed selefleri gibi bir tüfeng birliği oluşturmuş, ancak bu birlik Memlûk emirlerinin baskısı neticesinde lağvedilmiştir.³² Ordusuna tüfeng kullandırtmayı başaramayan Memlûk sultanları, farklı devletlerden top satın almakla yetinmişlerdir. Bu bağlamda Memlûklerin II. Bayezid döneminde, Rodos Şövalyelerinden iki yüz top aldıđı³³ kaynaklarda yer almaktadır.³⁴

Memlûk ve Osmanlı ordusunda ateşli silahların kullanımı konusundaki tutumlar birbirinden oldukça farklıydı. Memlûk ordusu, süvariliği en yüksek merteye

30 Burhan Erhan Çavdaroğlu, "An Analysis On Battles Of Marj Dabıq And Rıdaniya In The Era Of Military Transformation", *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, V/14, 2017, s. 1271.

31 Feridun M. Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, Timaş Yayınevi, İstanbul 2014, s. 29.

32 Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s. 72.

33 Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s. 77.

34 7 Mart 1517/13 Safer 923 tarihli bir raporda, Reşid ve İskenderiye Kalelerindeki silahların ve malzemelerin sayısı hakkında bilgi verilirken, top ve tüfeklerin sayısı da kaydedilmiştir. Buna göre çoğu darbzen denilen tipte, kullanılır durumda olan top sayısı Reşid'de 100 kadardır. Ayrıca kırık, kullanılmaz durumda olan top ve tüfek sayısı 240 civarındadır. İskenderiye Kalesinde ise 50'si Şahi, 90'ı aşkın top tespit edilmiştir.; T.S. MA. E.5641/1

ve imtiyazlı bir konum³⁵ olarak görmüş, bu yüzden ateşli silahları kullanan piyade sınıfının kendilerine rakip olması ihtimalinden dolayı buna şiddetle karşı çıkmışlardır. Burada karşılaştığımız diğer bir nokta da I. Selim ve Kanısav Gavri'nin³⁶ devletleri üzerindeki hakimiyet farklılığıdır. Osmanlı İmparatorluğu, Türk-İslam yönetim sistemiminin bir sentezi olarak, mutlak merkezîyetçi bir yönetim olgusuna sahiptir. Söz konusu mutlak merkezîyetçiliğin devlet üzerinde tam olarak uygulanması içinse XV. yüzyılın ikinci yarısını beklemek gerekecektir³⁷ Nitekim, II. Mehmed'in Osmanlı Devleti'ni mutlak merkezîyetçi bir seviyeye erişirmesinin ardından, *din-ü devlet, mülk-ü millet* formülü kabul edilmiş ve devlet sistemi buna göre düzenlenmiştir.³⁸

Osmanlı padişah tipolojisinin kendini bulduğu II. Mehmed devrinde, sultan devletin başı olduğu için mevcut siyasi otoritenin de tek hâkimi olmuştur. II. Mehmed'in selefleri olan I. Süleyman ve I. Selim devrinde de sultanın devlet üzerindeki hakimiyeti³⁹ tam olarak oturmuştur. Osmanlı devlet teşkilatında devşirme⁴⁰ sisteminin olması, padişahın berayâ üzerinde ki mutlak hâkimiyeti, Osmanlı ordusunu çağdaşlarından daha etkin ve başarılı kılmıştır.

Memlük Devleti'nin emirlerinin ve ordu mensuplarının hür Türklerden⁴¹ oluşması, Memlük sultanının devlet üzerindeki etkisini bir hayli kısıtlamıştır. Memlük sultanı, devlet ve ordu üzerindeki hakimiyetini sağlayamamasından dolayı askerlerine tüfeng kullanırmayı kabul ettiremezken, devlet ve ordu üzerinde mutlak hakimiyete sahip olan Yavuz Sultan Selim'in bu hususta ki başarısı üzerinde durulması gereken bir noktadır.

Çaldıran Meydan Muharebesi'nin akabinde Şah İsmail'i yenen Yavuz Sultan Selim'in Doğu Anadolu'ya buna bağlı olarak, Anadolu'nun tümüne hakim olmak için giriştiği faaliyetler, Memlük Sultanı Kanısav Gavri'ye büyük bir endişeye sevk

35 David Ayalon, *Memlük Ordusunun Yapısı Üzerine Araştırmalar I-II-III*, çev. Abdullah Mesut Ağır, TTK, Ankara 2015, s. 21.

36 Feridun M. Emecen'in tespitine göre, Kansu Gavri isminin doğru okunuşu, "*Kamı Sağı*"dan bozma olan "*Kansav Gavri*"dir. Bu yüzden bundan sonraki bölümlerde bu isim *Kansav Gavri* olarak zikredilecektir; Emecen, *age.*, s. 197.

37 Ahmet Yaşar Ocak, *Şındıklar ve Mühlidler*, Timaş Yayınevi, İstanbul 2016, s. 125.

38 Ocak, *age.*, s. 125.

39 Halil İnalçık, "Osmanlı Hukukuna Giriş: Örfi-Sultani Hukuk ve Fatih'in Kanunları", *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, XIII/2, Ankara 1958, s. 102.

40 İnalçık, *agm.*, s. 111.

41 İsmail Yiğit, "Memlükler", *DİA*, XXIX, Ankara 2004, s. 96.

etmişti.⁴² Memlük ve Osmanlı Devleti arasında II. Mehmed devrinde başlayan gerginlikler, Dulkadiroğlu meselesi ve Hicaz'a dönük Osmanlı politikalarının yakın zamanda yeni bir krize sebep olacağı beklenen bir olay durumuna gelmişti.⁴³ Sultan I. Selim, Anadolu'da mutlak hakimiyet kurabilmek için Memlük Devleti'nin ortadan kaldırılmasını şart görmekteydi.⁴⁴ Diğer yandan Memlük Devleti'nin Haremeyn Şerifi koruyamaması ve buna bağlı gelişen Portekiz tehdidi, Sultan Selim'in bu bölgeye yönelmesine sebep olmuştur.⁴⁵ Ayrıca, Kanısav Gavri 'nin kölelerinden olan *Hoşkadem*'in gizlice Sultan Selim'in yanına kaçtığı ve ona Mısır'ın içişleri hakkında bilgi verdiği de bilinmektedir.⁴⁶

Nihayet, bir İran seferi yapılmışçasına 28 Haziran 1516'da Üsküdar'da otağ kuran, Veziriazam Sinan Paşa⁴⁷, kırk bin kişilik bir kuvvetle harekete geçmiştir. Sinan Paşa'nın önden gönderilmesinin esas nedeniyse Memlükler hakkında ki tüm bilgilerin öğrenilmesi ve sultana bildirilmesidir. Nitekim Sinan Paşa, Kayseri'ye vardığında Mısır'dan gelen bir casus⁴⁸ Kanısav Gavri'nin Osmanlı ordusunun kendi üzerine yöneldiğini duyar duymaz, emirleriyle meşveret yapıp toplayabildiği tüm kuvvetiyle Kahire'den Şam'a, oradan da Halep'e geldiği istihbaratını getirmiştir.⁴⁹ Sinan Paşa, Memlük Sultanının Kahire'den elli bin askerle hareket ettiğini öğrenmiş ve bu bilgiyi derhal sultana ilemiştir.⁵⁰ Sinan Paşa'nın Diyarbakır'a yöneldiğini casusları vasıtasıyla öğrenen Memlük Sultanı Kanısav Gavri, yirmi bin kişilik bir kuvvet, Abbasi Halifesi ve merhum Şehzade Ahmed'in oğlu Şehzade Kasımla birlikte 18 Mayıs 1516'da Sultan Selim'in ordusunu karşılamak ve savaş meydanına Osmanlı ordusundan önce gelip, harp nizamını almak için yola çıkmıştır.

Kanısav Gavri, Selim'in seferinin kendi üzerine olduğunu fark etmiş ve düşmanınım düşmanı dostumdur,⁵¹ düsturunu benimseyerek Safevilerle bir ittifak planlamıştır. Bu ittifak konusunda açık bir delil olmamakla birlikte, Osmanlı tarafının casuslar

42 Feridun M. Emecen Mercidabık Maddesi, *DİA*, IX, Ankara 2004, s. 175.

43 avdaroglu, agmagm., s. 1274.

44 avdaroglu, agm., s. 1274.

45 Emecen, *Osmanlı Klasik ağında Savaş*, s. 155; avdaroglu, agm., s. 1274.

46 Tansel, *age.*, s. 144.

47 Tansel, *age.*, s. 147.

48 *TS. MA. E.755/23*.

49 Emecen, *Yavuz*, s. 206.

50 Emecen, "Mercidabık", s. 175; avdaroglu, agm., s. 1274.

51 Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C II, TTK, Ankara 2011, s. 754.

vasıtasıyla aldığı haberler, dönemin kroniklerinde böyle bir kuvvetli ittifakın varlığı şekline dönüşmüş⁵² ve Sultan I. Selim Memlükler üzerine düzenlediği seferine dini meşruiyet katmak için, Memlük sultanını, kafir Şah İsmail ile işbirliği yapmakla suçlamış ve Memlük seferi için Şeyhülislam'dan fetva almıştır.⁵³ Bununla birlikte Sultanın seferin nereye olacağını gizlemek ve Memlük sultanını oyalamak için bir mektup yazdığı da bilinmektedir.⁵⁴ 18 Ağustos 1516'da Sultan Selim, bir harp divanı toplamış⁵⁵ ve casuslardan Gavri'nin Mercidabık⁵⁶ sahrasına geldiği öğrenilmiştir. Bir ihtiyat tedbiri olarak *Bursa Beyi Koçi Bey* ile *Teke Beyi Ferhad Bey* bir kısım kuvvetlerle istihbarat toplamak üzere ileri gönderilmiştir.⁵⁷

Meydan muharebesinde topun nasıl kullanılması gerektiğine dair herhangi bir tecrübeye sahip olmayan Kanısav Gavri, savaş meydanına büyük toplar yerine menzili ve etkisi az olan sahra toplarını getirmiştir. Bununla birlikte, Osmanlı ordusunda savaşın kaderini belirleyici güç alışlagelmışin dışında tımarlı sipahiler değil tüfengli yeniçeri birlikleri⁵⁸ ve balyemez topları olmuştur. Gavri'nin harp planı ise, süvari taarruzu ile Osmanlı ordusunun sol cenahını bozarak doğrudan sultanın otağını ele geçirmek ve sultanı esir almak yahut öldürmek üzerine kurgulanmıştır.

Savaş Memlük süvarilerinin önceden kurgulandığı üzere Osmanlı sol cenahına hücumuyla başlamıştır.⁵⁹ Memlük ordusunun büyük bir hızla hücum eden süvarilerine karşı, Osmanlı ordusunun birbirine zincirle bağladığı yüz elli kadar topun aynı anda ateşlenmesiyle Memlük süvarileri dağıtılmış, bu da Gavri'nin tüm planını bozmuştur. Ancak, bu kez de sağ cenah⁶⁰ üzerine saldırı emri veren Kanısav Gavri, gerçekten doğru bir hamle yapmıştır. Çünkü Osmanlı ordusunun sağ cenahı, olası bir Memlük süvari hücumuna karşı oldukça zayıf bir

52 Emecen, *Yavuz*, s. 214.

53 Lütfi Paşa ve Tevârih-i Âl-i Osman, nşr. Kayhan Atik, Kültür Bakanlığı Yayınevi, Ankara 2001, s. 225.

54 İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi*, yay. Ramazan Şeşen, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2016, s. 64-67.

55 Haydar Çelebi, *Haydar Çelebi Ruznamesi*, nşr. Yavuz Senemoğlu, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1976, s. 157.

56 Gürkan, *age.*, s. 150.

57 Tansel, *age.*, s. 168.

58 Gabor Agoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s. 95.

59 Haydar Çelebi, *age.*, s. 157.

60 Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s. 150.

konumdaydı. Tam bu sırada savaşın kaderini değiştirecek olan hadise gelişmiştir: Sinan ve Yusuf Paşa'nın emrinde olan tñfengli yeniçeriler, talim ettirildikleri dñzen ÷zerine Memlñk ordugahına ve piyadelere ateř ederek yñrñmeye başlamıştır. Ordugahının dñřman eline dñřeceđi tehlikesini sezen⁶¹ Memlñk sultanı, derhal hñcum eden sñvarisini merkez cenaha çağır mıştır. Sñvarilerin, geri çekilmesini fırsat bilen Osmanlı topçuları derhal ateşe başlayarak Memlñk ordusunun vurucu gñcñ konumunda olan sñvarileri bozmuştur.⁶²

Muharebenin gelişiminden de anlaşılacağı ÷zere, Osmanlı ordusu ateşli silahları artık savaşlarda bñyñk bir maharetle kullanmaya başlamıştır. Memlñkler de ise bu durumun tam tersi olarak, hemen hemen hiçbir Memlñk askerine tñfeng kullandırmak mñmkñn olmamıştır. Bu da savaşın seyrini değiştiren nokta olmuştur. Savaş sonucunda, Memlñk Sultanı Kanısav Gavri'nin kaçtığını ÷đrenen Yavuz Sultan Selim,⁶³ derhal sabık sultanının takibini emretmişe de Gavri'nin cesedi⁶⁴ bulunmuştur.

Sac Ayağının ÷çñncñ Unsuru Askeri İştihbarat: Ridaniye Meydan Muharebesi

Osmanlı ordusunun Ridaniye Meydan Muharebesi'nde kazandığı başarı, Sultan I. Selim'in etkin bir şekilde kullandığı askeri istihbaratın ÷neminin gñstermektedir. Zira bu savaşta Çaldıran ve Mercidabık'ın aksine Osmanlı ordusunun karşısında ki Memlñk ordusunda ateşli silahları kullanan ve ordusuna hñkim bir hñkñmdar vardı. Tñm bunlara rağmen Osmanlı ordusunun Memlñk ordusunun karşısında galip gelmesinin temel sebebi, askeri istihbarat faaliyetleri sayesinde Osmanlı ordusunun diğer temel ÷stñnlñklerinden de azami seviyede istifa etmesi olmuştur. Zira Yavuz Sultan Selim henñz yola çıkmadan ÷nce Memlñk ordusunun durumunu ÷đrenmek için bilgi toplamaya başlamış ve tñm sefer boyunca bu bilgi akışına gñre ateşli silahlarını ve askerini yñnlendirmiřtir. Bu durum, Osmanlı'nın askeri başarısında askeri istihbaratın tamamlayıcı bir rol oynadığını gñstermektedir. Bu bağlamda, Sultan I. Selim henñz şam'dayken, seferin geri kalanını planlamak için Kahire'den gelecek casusların raporlarını beklemiştir. Zira, bñlgeye kervancı

61 Emecen, "Mercidabık", s. 176.

62 Feridun Bey, *Miñseati's -Selatin*, "Mısır Ruznamesi", C I, İstanbul 1575, s. 450.

63 řñkr-i Bitlisi, *Selimname*, nşr. Mustafa Argunşah, Erciyes ÷niversitesi Yayınları, Kayseri 1997, s. 245.

64 Emecen, "Mercidabık", s. 177.

kılığında⁶⁵ birçok casus gönderildiği bilinmektedir. Nihayet gelen istihbarat neticesinde Yavuz Sultan Selim Tomanbay'ın harp stratejisini ve aldığı tedbirleri casuslardan ve esirlerden⁶⁶ öğrenmişti.

İbn Zünbül'ün kaydında,⁶⁷ Canberdi Gazali'nin Memlûk sultanının savaş tertibiyle ilgili bütün bilgileri büyük bir gizlilik içerisinde Hayırbay'a ilettiğini bildirir.⁶⁸ Onun ilettiği istihbarat raporundan⁶⁹ anlaşılana göre; Canberdi Gazali, Tomanbay'ın topları kumların altına yerleştirmesi üzerine bir mektup yazarak Sultan Selim'in casusları görmesin diye, gizlenen topları çıkarttığını bildirmiş ve yüce sultanın doğrudan bu toplar üzerine gelmeyip, başka bir harp hilesi kullanmasını⁷⁰ tavsiye etmiştir.

Sultan I. Selim'in istihbarat faaliyetlerine karşılık Memlûk hükümdarı da Osmanlı ordusunun durumunu öğrenmek için elinden geleni yapıyordu. Bu bağlamda Osmanlı ordusunun asker mevcudunun önemli bir kısmının Şam'da bırakıldığı bilgisi Memlûk casusları tarafından Tomanbay'a bildirilmişti. Nitekim, Ridaniye Meydan Muharebesi'nden sonra yakalanıp sorgulanan *Cümdi Mustafa*⁷¹ isimli bir casus Tomanbay tarafından istihbarat⁷² toplamak üzere, ilkinde hurma satıcısı, ikincisinde peynir satıcısı kılığında iki defa Osmanlı ordusu içine girdiğini itiraf etmiştir.⁷³

Tomanbay, Mercidabık Meydan Muharebesi'nde Osmanlı ordusunun harp taktiklerini iyi etüt etmiş⁷⁴ ve casuslardan⁷⁵ aldığı bilgilerle Osmanlıları kendi usulleriyle mağlup etme stratejisini benimsemiştir.⁷⁶ Bu strateji gereği, klasik Osmanlı hücumunu engellemek ve savaşın vurucu gücü olarak düşündüğü

65 Emecen, *Yavuz*, s. 246.

66 *TS. MA.* 759/6.

67 Eman Hayajneh, *İbn Zünbül'ün 'Vâkıatı Sultan Selim ve Es-Sultan Kansu El Gavri' Adlı Eserinin Tahlil ve Değerlendirilmesi*, (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kayseri 2005, s. 114-115.

68 Emecen, *Yavuz*, s. 268.

69 Hoca Saadedin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, C II, nşr. İsmet Parmaksızoğlu, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1974, s. 309.

70 Emecen, *Yavuz*, s. 268- 269.

71 *TS. MA.* E.703/15.

72 Konyalı, "*Casusluk Teşkilatı*".

73 Emecen, *Yavuz*, s. 265.

74 Çavdaroğlu, agm., s. 1280.

75 Solakzade, *Solakzade Tarihi*, C II, nşr. Vahid Çabuk, Sevinç Matbaası, Ankara 1989, s. 396.

76 Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s. 154.

Osmanlı sipahisini dağıtmak için büyük topları getirterek, kumların altına gizlemiştir. Memlük sultanının yakalanan bir casusundan aldığı bilgilere göre, Tomanbay otuz bin kadar süvarisiyle Ridaniye önlerinde hazır bekliyor, Adillie çevresinde hendekler kazdırıp, kumların altına toplarını gizliyor ve metrisler kurarak hazırlıklarını tamamlamış bulunuyordu.⁷⁷ Bu yönde ki bilgiler kesinlik kazanınca, Sultan I. Selim'de direkt olarak Memlük ordugahına saldırmamış ve el-Mukattam Dağı'nın arkasından kapıkulu ve tımarlı sipahilerle dolaşıp⁷⁸, Tomanbay'ın toplarının menziline yetmeyeceği Memlük sağ cenahını çökertmeyi planlamıştır.⁷⁹

22 Ocak 1517 sabahında savaş, Memlük süvarilerinin ileri hücumuyla başlamıştır.⁸⁰ Süvariler, Osmanlı birliklerini topların gömülü olduğu bölgeye doğru çekmek için vur-kaç saldırıları yapmaya başlamışsa da Osmanlı ordusu bu hamleye yanıltıcı saldırılarla karşılık vermiştir. Bu sırada Osmanlı sultanı, emrindeki birliklerle önceden planlandığı üzere el-Mukattam Dağı'nın arkasından dolaşarak Memlük ordugahını çevirme harekâtına başlamıştı. ⁸¹ Çevirme harekâtı nihayete erdiğinde, Tomanbay bu kısmı güçlendirmek ve hücum eden Osmanlı süvarilerini dağıtmak için topların istikametini aksi yöne çevirmeye çalışmışsa da topların ağır olması ve kuma gömülü olması sebebiyle bu mümkün olmamıştı.

Memlük ordusunda oluşan yenilmişlik hissinden yararlanmak isteyen Sinan Paşa, tüfengli yeniçeriler ile hücumla başlamış ve Memlük ordugahının kuşatmasını tamamlamıştı. Bunun üzerine Tomanbay, son bir gayret ile Sultanın otağına, emrindeki hassa birlikleri ile bir hücum düzenleyerek Osmanlı sultanını öldürmeyi⁸² ve savaşı kazanmayı düşünse de Sultan yerine ona çok benzeyen Sinan Paşa'yı öldürmüştür. Öldürdüğu kişinin Osmanlı sultanı olmadığını fark ettiğindeyse derhal, Kahire'yi savunmak için geri çekilmeye başlamıştır.⁸³ Kahire şehrine çekilen Tomanbay, burada bir sokak muharebesi başlatmak istediyse de

77 Haydar Çelebi, *age.*, s. 98,183,192; Hoca Saadedin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, C IV, nşr. İsmet Parmaksızoğlu, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1974, s. 310-311.

78 Salim Aydüz, "Osmanlı Askeri Teknoloji Tarihi: Ateşli Silahlar", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, II/4, 2004, s. 272.

79 Elmas Erdem Akgül, *Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi*, (Ankara Üniversitesi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), 1998, s. 71.

80 Cezar, *age.*, s. 761.

81 Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s. 155.

82 Cezar, *age.*, s. 761.

83 Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s. 156.

şehrin sokak planlarını ve halkın durumunu önceden casusları vasıtasıyla öğrenen Yavuz Sultan Selim, şehri kısa sürede ele geçirmiş, Tomanbay ise yakalanmamak için kaçmıştır.⁸⁴ Savaşın akabinde Tomanbay'ın Emirlerinden Kurtbay'ın, Sultan I.Selim'e yazdığı bir name, Memlûk ordusunun ateşli silahlara gösterdiği direnci ortaya koymaktadır. Bu namede Emir Kurtbay, Yavuz Sultan Selim'in, kafir silahı kullanarak Peygamberin sünnetinden çıkmakla suçlamakta ve cesareti varsa kendisiyle at sırtında dövüşmeye çağırmıştır.⁸⁵ Bu durum, Memlûk sultanlarının tüm çabalarına rağmen, ordu mensuplarının ateşli silahları bir hakaret addedip geleneksel yöntemlerde ısrarcı olduklarını göstermektedir.

Ridaniye Meydan Muharebesi, savaş öncesinde yapılan askeri istihbarat çalışmaları ve Osmanlı süvarilerinin savaşın seyrinin değişmesinde etkin olduğu bir muharebedir. Memlûk ordusunun elinde mevcut olduğu bilinen topları, bir meydan muharebesinde nasıl kullanacağını bilmemesi ve Memlûk askerinin de tüfeng kullanımını şiddetle reddetmesi sonucunda zafer Osmanlıların olmuştur. Muharebe öncesinde ki Osmanlı arşiv kayıtları incelendiğinde, Memlûklerin II. Bayezid devrinden itibaren ciddi bir top stokuna sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.⁸⁶

Sonuç

Bugüne kadar bilinen hakikat, Mercidabık ve Ridaniye Meydan Muharebelerinin Osmanlı ordusuna kazanılmasını sağlayan birincil unsurun Osmanlıların ateşli silahları kullanması olduğuydu. Buna mukabil olarak ateşli silahların kullanımının yeniçerilere ve ulemaya kabul ettirilmesi ve hatta bizzat ulema tarafından teşvik edilmesinde, sultanın mutlak merkezîyetçiliği birincil role sahiptir. Memlûklerin, Akdeniz'e kıyısı olan bir devlet olması ve buna bağlı olarak Portekizlilerle olan münasebetleri hatta ondan evvel Osmanlı Sultanı II. Bayezid'in kutsal yerlerin korunması için Memlûklere verdiği topların varlığı, Memlûk Devleti'nde de ateşli silahların var olduğunu görmemizi sağlayacaktır. Ancak, Memlûk ordusunda ateşli silah kullanımının küçük düşürücü bir olgu olarak kabul edilmesi ve Memlûk uleması ve emirlerinin de bu silahı kullanmanın mertlik ve Müslümanlık işi olmadığını söylemesi, ateşli silahların muharebelerde kullanımının önüne geçmiştir. Buna karşılık, Sultan I. Selim'in Mısır seferi öncesinde devlet üzerindeki mutlak otoritesi, Osmanlı ordusunda ateşli silahların kullanımını mümkün kılan nokta olmuştur. Buna ek olarak askeri istihbaratın Osmanlı zaferlerinin ardındaki

84 Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s. 157.

85 Çavdaroğlu, agm., s. 1281; Solakzade, *age.*, C II, s. 72.

86 Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, s. 77; *TS. MA., D.5641.*

rolu, Çaldıran meydan muharebesi öncesinde bizzat sultan tarafından fark edilmiş ve Mısır seferinin öncesinde de etkin bir şekilde kullanılmıştır. Sonuç olarak, Yavuz Sultan Selim'in Memlkler zerine düzenlediği iki seferinin zaferle neticelenmesinde ki en önemi noktaların *Askeri İstihbarat, Ateşli Silahların Etkin Kullanımı* ve *Mutlak Merkezietilik* olduğu söylenebilir. Bu durum, Osmanlı savaş tarihinde mutlak merkezietilik ile askeri istihbarat faaliyetleri arasında organik bir bağ olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Kaynaklar

TS. MA. D.5641/1

TS. MA. E.540/3.

TS. MA. E.645/53-54.

TS. MA. E.701/28.

TS. MA. E.703/15.

TS. MA. E.745/38.

TS. MA. E.749/57.

TS. MA. E.755/23.

TS. MA. E.756/31.

TS. MA. E.757/6.

TS. MA. E.759/6.

Arı, Bülent, “Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period”, *Ottoman Diplomacy Conventional or Unconventional?*, Ed. A.Nuri Yurdusev, Basingstoke, Palgrave, 2004, pp.36-65.

Agoston, Gabor, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

Akgül Elmas Erdem, *Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi*, (Ankara Üniversitesi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), 1998.

Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), nşr. Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. Yayınları, İstanbul 2000.

Ayalon, David, *Memlük Ordusunun Yapısı Üzerine Araştırmalar I-II-III*, çev. Abdullah Mesut Ağır, TTK, Ankara 2015.

Aydüz, Salim, “Osmanlı Askeri Teknoloji Tarihi: Ateşli Silahlar”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, II/4, 2004, ss.265-295.

Cezar, Mustafa, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C II, TTK, Ankara 2011.

Çavdaroğlu, Burhan Erhan, “An Analysis On Battles Of Marj Dabıq And Ridaniya In The Era Of Military Transformation “, *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, V/14, 2017 , ss.1269-1284.

Emecen, Feridun M., *Yavuz*, Kapı Yayınevi, İstanbul 2016.

Emecen, Feridun M., *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, Timaş Yayınevi, İstanbul 2014.

Emecen, Feridun M., "Mercidabık", *DİA*, IX, Ankara 2004, s.407-414.

Eroğlu, Haldun, "Klasik Dönemde Osmanlı Devletinin İstihbarat Stratejileri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2003, XXII/34, 2003, s. 11-33.

Feridun Bey (1274-1275 H.), *Münşeati's- Selâtin "Mısır Ruznamesi"*, I, İstanbul 1575.

Gürkan, Emrah Safa, *Sultanın Casusları 16. Yüzyılda İstihbarat, Sabotaj ve Rüşvet Ağları*, Kronik Yayınevi, İstanbul 2017.

Hadidi, *Tevârih-i Al-i Osman*, (1299-1523), nşr. Necdet Öztürk, Marmara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1991.

Hayajneh, Eman, *İbn Zünbül'ün 'Vâkıatı Sultan Selim ve Es-Sultan Kansu El Gavri' Adlı Eserinin Tahlil ve Değerlendirilmesi*, (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kayseri, 2005.

Haydar Çelebi, *Haydar Çelebi Ruznamesi*, nşr. Yavuz Senemoğlu, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1976.

Hoca Saadedin Efendi, *Tacü't-Tevârih*, II-IV, nşr. İsmet Parmaksızoğlu, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1974.

İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi*, yay. Ramazan Şeşen, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2016.

İbn Kemal, *Tevârih-i Al-i Osman*, nşr. Şerafettin Turan, II. Defter, ATIK Yayınevi, Ankara 1991.

İnalcık, Halil,"Osmanlı Hukukuna Giriş: Örfi-Sultani Hukuk ve Fatih'in Kanunları", *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, XIII/2, 1958, Ankara, s. 102-126.

Konyalı, İbrahim Hakki, *Casusluk Teşkilatı*, 11.02.1940.

Lütfi Paşa ve Tevârîh-i Âl-i Osman, nşr. Kayhan Atik, Kültür Bakanlığı Yayınevi, Ankara 2001.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Çındıklar ve Mülhidler*, Timaş Yayınevi, İstanbul 2016.

Solakzade, *Solakzade Tarihi*, nşr. Vahid Çabuk, II, Sevinç Matbaası, Ankara 1989.

Şükr-i Bitlisi, *Selimname*, nşr. Mustafa Argunşah, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1997.

Tansel, Selahattin, *Yavuz Sultan Selim*, TTK, Ankara 2016.

Uluçay, Çağatay, “Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, VII/11-12, Mart 1954, s.185-200.

Uluçay, Çağatay, “Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, VII/10, Mart 1955, s.117-142.

Uluçay, Çağatay, “Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, VI/9, Mart 1954, s.53-90.

Yiğit, İsmail, “Memlükler”, *DİA*, XXIX, Ankara 2004, s.90-97.

Yüksel, Ahmet, *II. Mahmud Devrinde Osmanlı İmparatorluğu'nda İstihbarat Faaliyetleri*, (Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sivas 2012.

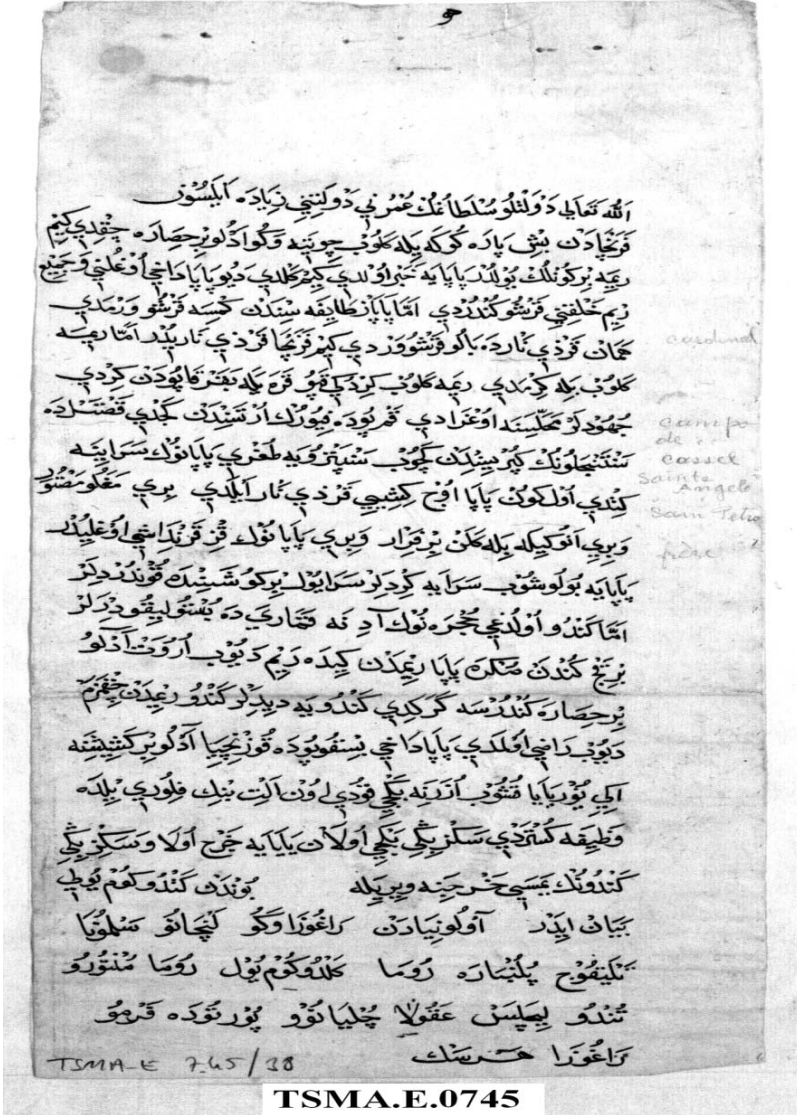
Ekler

Ek 1:

İstihbarat Raporu, TS. MA. E.745/38

Şehzade Cem'in takibi hakkında II.Bayezid'e yollanan istihbarat raporu.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

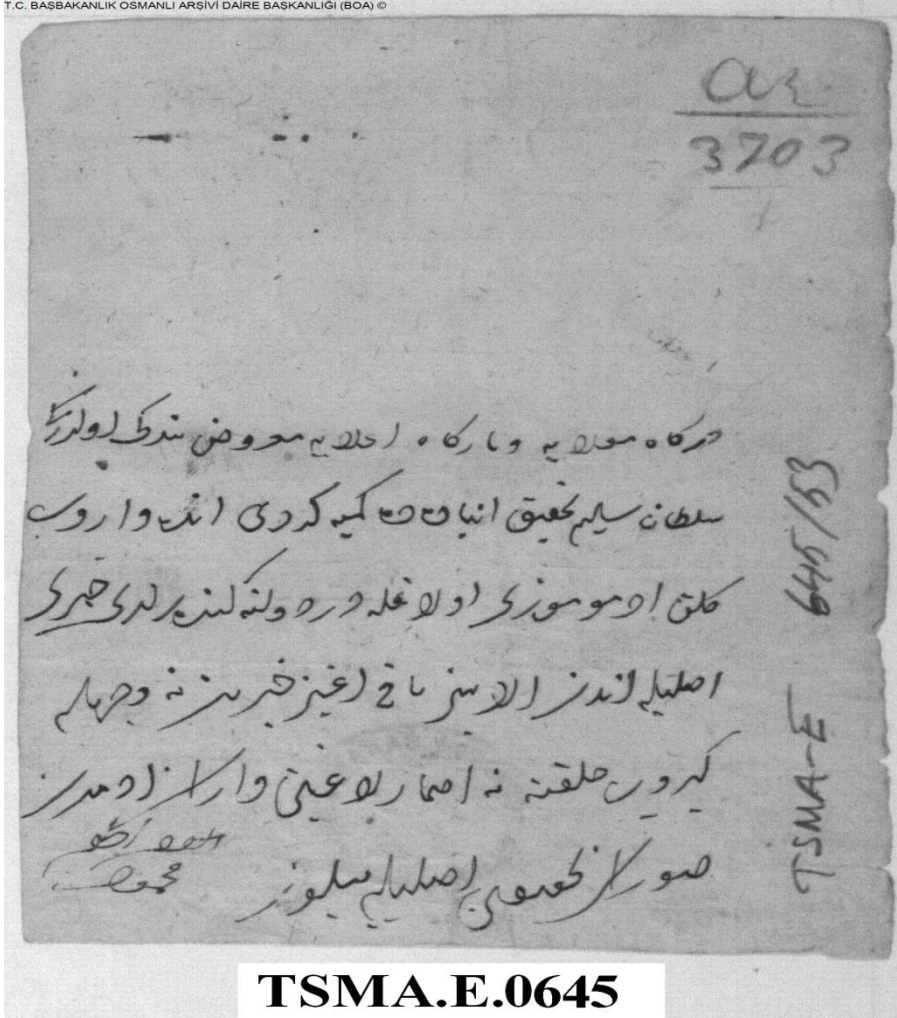

Ek 2:

İstihbarat Raporu, TS. MA. E.645/53

II. Bayezid'in divanına gelen Mahmut adlı bir casus, Şehzade Selim'in İğne Ada'dan Kırım'a kaçmak üzere gemiye bindiğini bildirdiği rapor.

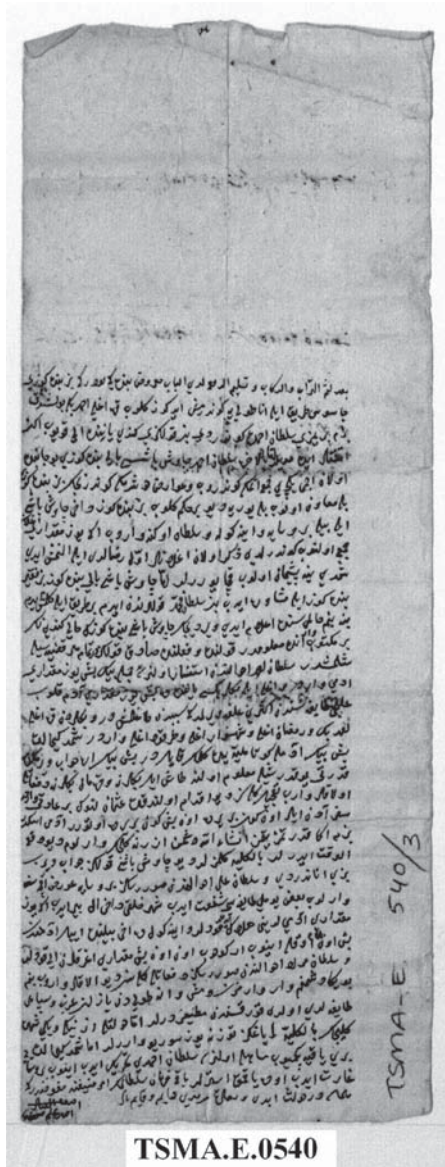
T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

Ek 4:

İstihbarat Raporu, TS. MA. E.540/3

Amasya'da kendisinin destek görmediğini anlayan Şehzade Ahmed'in Samsun'a oradan Tokat üzerinden Arabistan'a kaçacağını Sultan I. Selim'e bildirir rapor.

Ek 6:

İstihbarat Raporu, TS. MA. E.759/6-1-2-3

Ridaniye Meydan Muharebesi öncesinde esir alınan Yaşbey isimli bir Çerkez'in Mısır alhvaline, Memlûklere ve özellikle Tomanbay'a dair verdiği bilgileri bildirir.

T.C. BASKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BA) ©

تصنیہ اولدیکہ دوتلا نام چرکن صود لیا حقیم کوندری ونه مسلطه کلاک
دیحلا اینه که نزدیک صود عرب اوستسه کیردن بروکیردن کوبه کوبه
چیلان کیمز اولوی کیمز میان کجه صولردن عاجز وصال نیا کیمز اول
اولد صوا جلدن هر برین بر طرف طاعتی تصدای بیجا کوندری دوتلا اولد
کیردن کویک تجرب کیمه کیمه ددی وسایر کیردن لولوشنا نکا لک کیردن
کویک کولری وند بولری نه پیدی دنیجنا سدنک نیل کایان کولوب بر
اوقاقب چاقر تمندن عیری نه چان لری وارد ددی وقت بلیت
وسایر لری عرب صوج اکلدن مراد لری بود که نیل دن کوی بروما ساق اوق
اندن ایت و نیلک و نیلک سینه عسکر دن کیمسه کویر یا با روقدن کون
دور صولور ددی و زینک نیک قولایم اولوغنه وقت وقتیا اولوی
صنق ایدی اول زماندن بو بری حاله اشفا برقا و کور و دولت کون
کندر کما اولدی و عرب شیخ لردن کیم وارد ددیجیل فراره و کجایه
وشال نام شیخ وار ددیجینا اک بیک کفایک دن زانجه عرب وار
اولا ددی و بندن مسکن بجه دلو عرف اولندی بو دن شیخ صولوب
وردی
TSMA-E 759/6 1

TSMA.E.0759

T.C. BASKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BA) ©

تصنیہ اولدیکہ دوتلا نام چرکن صود لیا حقیم کوندری ونه مسلطه کلاک
دیحلا اینه که نزدیک صود عرب اوستسه کیردن بروکیردن کوبه کوبه
چیلان کیمز اولوی کیمز میان کجه صولردن عاجز وصال نیا کیمز اول
اولد صوا جلدن هر برین بر طرف طاعتی تصدای بیجا کوندری دوتلا اولد
کیردن کویک تجرب کیمه کیمه ددی وسایر کیردن لولوشنا نکا لک کیردن
کویک کولری وند بولری نه پیدی دنیجنا سدنک نیل کایان کولوب بر
اوقاقب چاقر تمندن عیری نه چان لری وارد ددی وقت بلیت
وسایر لری عرب صوج اکلدن مراد لری بود که نیل دن کوی بروما ساق اوق
اندن ایت و نیلک و نیلک سینه عسکر دن کیمسه کویر یا با روقدن کون
دور صولور ددی و زینک نیک قولایم اولوغنه وقت وقتیا اولوی
صنق ایدی اول زماندن بو بری حاله اشفا برقا و کور و دولت کون
کندر کما اولدی و عرب شیخ لردن کیم وارد ددیجیل فراره و کجایه
وشال نام شیخ وار ددیجینا اک بیک کفایک دن زانجه عرب وار
اولا ددی و بندن مسکن بجه دلو عرف اولندی بو دن شیخ صولوب
وردی
TSMA-E 759/6 2

TSMA.E.0759

T.C. BASKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BA) ©

6587
تصنیہ اولدیکہ دوتلا نام چرکن صود لیا حقیم کوندری ونه مسلطه کلاک
دیحلا اینه که نزدیک صود عرب اوستسه کیردن بروکیردن کوبه کوبه
چیلان کیمز اولوی کیمز میان کجه صولردن عاجز وصال نیا کیمز اول
اولد صوا جلدن هر برین بر طرف طاعتی تصدای بیجا کوندری دوتلا اولد
کیردن کویک تجرب کیمه کیمه ددی وسایر کیردن لولوشنا نکا لک کیردن
کویک کولری وند بولری نه پیدی دنیجنا سدنک نیل کایان کولوب بر
اوقاقب چاقر تمندن عیری نه چان لری وارد ددی وقت بلیت
وسایر لری عرب صوج اکلدن مراد لری بود که نیل دن کوی بروما ساق اوق
اندن ایت و نیلک و نیلک سینه عسکر دن کیمسه کویر یا با روقدن کون
دور صولور ددی و زینک نیک قولایم اولوغنه وقت وقتیا اولوی
صنق ایدی اول زماندن بو بری حاله اشفا برقا و کور و دولت کون
کندر کما اولدی و عرب شیخ لردن کیم وارد ددیجیل فراره و کجایه
وشال نام شیخ وار ددیجینا اک بیک کفایک دن زانجه عرب وار
اولا ددی و بندن مسکن بجه دلو عرف اولندی بو دن شیخ صولوب
وردی
TSMA-E 759/6 3

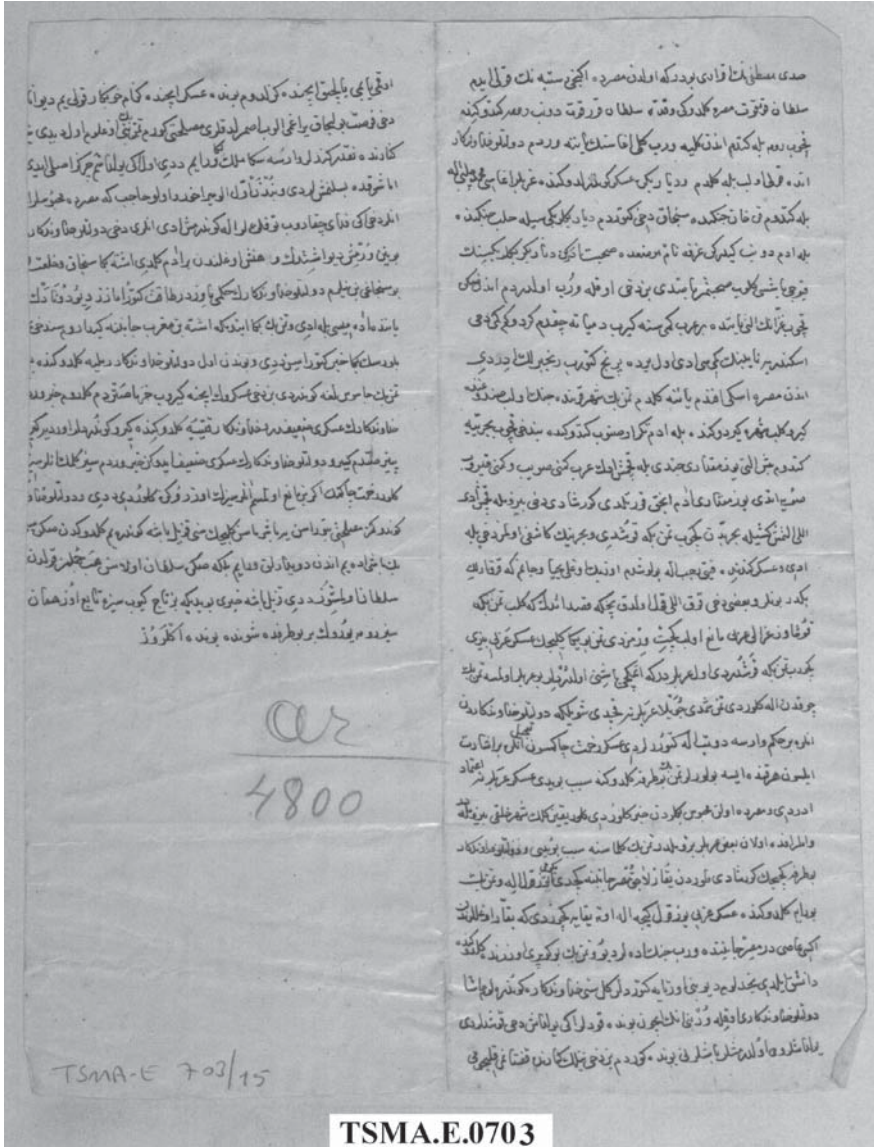
TSMA.E.0759

Ek 7:

Sorgu Zabıtı, TS. MA. E.703/15

Ridaniye Meydan Muharebesi Sonrasında yakalanan Cüncü

Mustafa adlı bir casusun iki kez Osmanlı ordugahına sızdığıni itiraf ettiği sorgu zabıtı.

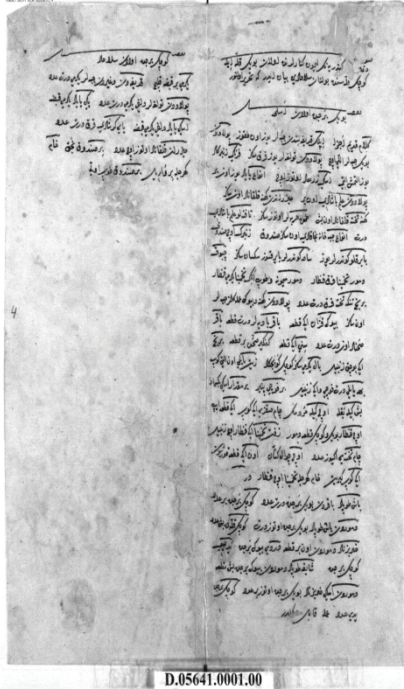

TSM.A.E.0703

Ek 9:

Sayım Raporu, TS. MA. D.5641-2

7 Mart 1517/13 Safer 923 tarihli sayım raporunda Reşid ve İskenderiye kalelerinde ki, top ve tüfek sayılarını bildirir.

D.05641.0001.00